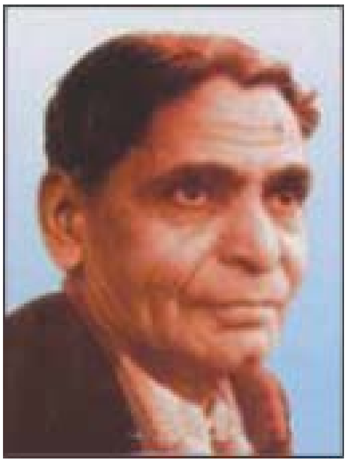
3 પરીક્ષા

પન્નાલાલ પટેલ

જન્મ : ઈ. સ. 1912 મૃત્યુ : ઈ. સ. 1988

પન્નાલાલ નાનાલાલ પટેલનો જન્મ માંડલી (હાલ રાજસ્થાનમાં આવેલા) ગામમાં થયો હતો. તેમણે ઈડરમાં રહી માત્ર ચાર અંગ્રેજી ધોરણ સુધી અભ્યાસ કર્યો હતો, તેમ છતાં ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રથમ પંક્તિના સર્જક તરીકે નામના મેળવી હતી. તેમણે 'વળામણાં', 'મળેલા જીવ' અને 'માનવીની ભવાઈ' જેવી નવલકથાઓ તથા 'સુખદુઃખના સાથી', 'વાત્રકને કાંઠે', 'ઓરતા' જેવા વાર્તાસંગ્રહો આપ્યા છે.

ગ્રામજીવનનું નિરુપણ કરવામાં પન્નાલાલ સફળ રહ્યા છે. તેમના સર્જનને ધ્યાનમાં રાખી તેમને 'રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક' તથા 'ભારતીય જ્ઞાનપીઠ' પુરસ્કાર પ્રાપ્ત થયેલા છે.

ખેતરમાં પડેલા ઢોરને કાઢવા જતાં પરીક્ષામાં મોડો પડેલો મહાદેવ ઈમાનદારીની પરીક્ષામાં પાસ થતો હોવાથી ઈન્સ્પેક્ટર એને પરીક્ષામાં બેસવા દે છે. આ વાત અહીં રસપ્રદ રીતે કહેવાઈ છે.

સૂર્ય ઊગ્યો. ઘઉં ચણાના મોલ ઉપર સોનું છાંટવા લાગ્યો...

વસંતનો વાયરો મોલ ઉપરનું સોનું સાંભરવા માંડ્યો...

પક્ષીઓનું ટોળું વાયરાની પાછળ પડ્યું. પાંખોનો વીંજણો વીંઝતું હવામાંનું સોનું ધરતી ઉપર પાછું ધકેલાતું હતું...

ગામમાંથી ગાયભેંસનું ધણ છૂટ્યું. ધરતી ઉપર વેરાયેલું સોનું મોઢે મોઢે ફંફોળતું જતું ખાતું હતું.

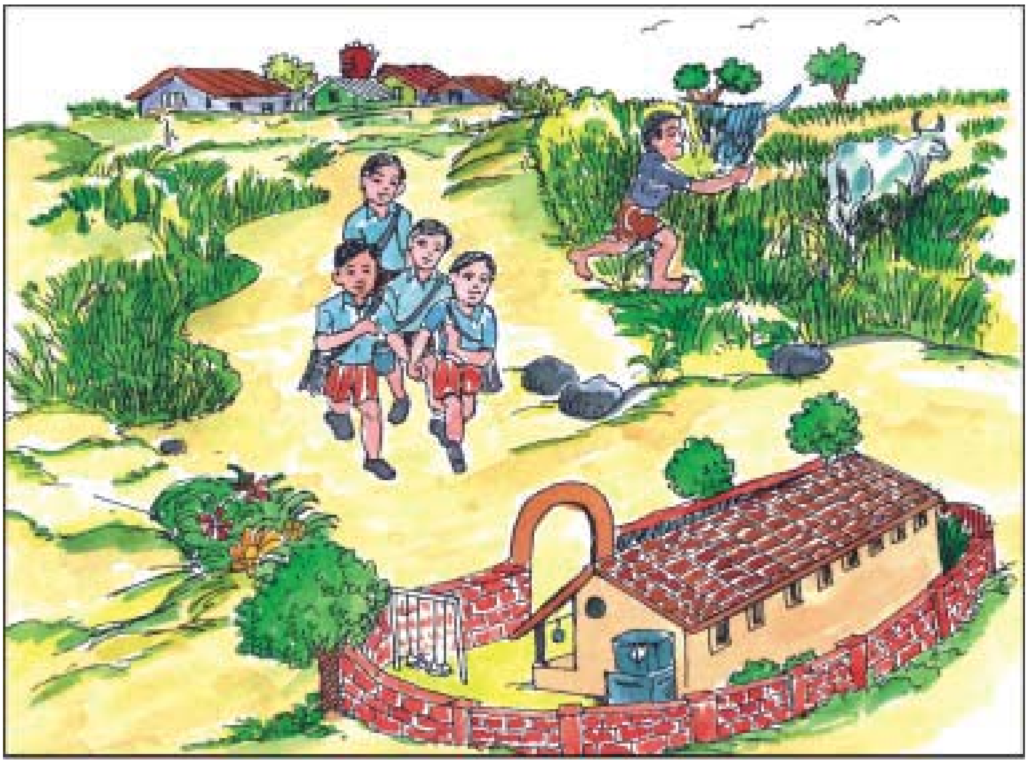
શાળાએ જવા છોકરાં હાલ્યાં, મોલ જોતાં, હવા ખાતાં, પક્ષીઓના માળા પાડતાં, ખેતર શેઢેથી પસાર થતી રૂપેરી પગદંડી પર સોનેરી પગલાં પાડતાં...

એક છોકરો બોલી ઊઠ્યો : 'ઉપાડો પગ. આજે મારે પરીક્ષા આપવાની છે. ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ કાલના આવેલા છે.

'તારે આપવાની છે. અમારે શું ?' ચારેયમાં મોટો છોકરો મશ્કરીમાં બોલી ઊઠ્યો.

'અમને ઓછી શિષ્યવૃત્તિ મેળવવાની છે ?' ત્રીજાએ ટાપસી પૂરી.

'તમે અરજી કરો તો તમનેય મળે.' ઉમેર્યું : 'પણ તમે કાંઈ મારા જેવા ગરીબ નથી.' પહેલો બોલ્યો.

'પણ તને જ ક્યાં મળી છે ?' તમારા દસની પરીક્ષા લેશે ત્યારે ને મહાદેવ ?' વડાએ કહ્યું. 'ને કેમ જાણ્યું કે પહેલા ત્રણમાં તું આવીશ ?' ચોથોય વાતમાં પડ્યો.

'એમ તો નહીં પણ પહેલો આવીશ' મહાદેવે સગર્વ કહ્યું.

'કહેવાય નહીં હોં, મહાદેવ.' વડાએ કહ્યું. 'આડે દિવસે દોડે ને દશેરાએ ઘોડું નય દોડે !'

'ન શું દોડે ? એવી પાટી મેલાવું કે –'

ત્રીજો વચ્ચે બોલ્યો : 'મણિયાને તું કમ ન જાણતો. છઠ્ઠા(ધોરણ)માં પહેલે નંબરે આવ્યો જ હતો ને વળી ?'

'એ તો હું માંદો –'

ચોથો બોલી ઊઠ્યો : 'ને નટુડો ઓછો છે કે ? એમાં પાછા એના બાપા હેડમાસ્તર છે.'

બીજાએ ત્રીજી વાત કરી : 'મને તો લાગે છે બચુડાના મામા મામલતદાર છે તેથી એને તો મળવાની જ.'

'ને ધનશંકરના માસા ? એ જ મને કહેતો હતો કે વિદ્યાધિકારીના હેડક્લાર્ક છે. એમના જ હાથમાં બધું.'

મહાદેવ ન ડગ્યો : 'ના રે ના. એવું હોત તો પરીક્ષા જ ન લેત. ખાલી તમે ઘોડાં દોડાવો છો.'

વડાએ કહ્યું : 'ઠીક ભાઈ, જોઈએ છીએ ને ! મામાનું ઘર કેટલે દીવો બળે એટલે.'

'હા હા દીવો બળે એટલે ! પહેલો નંબર લાવું.' મહાદેવ તાનમાં હતો.

'સારું તો તો, કેમ ભાઈ શંકા ?' ત્રીજાએ વડા પાસે ટેકો માગ્યો.

'હાં વળી. આપણા ગામનું નાક રહેશે. પહેલો આવીશ તો દર મહિને પંદર (રૂપિયા), બીજાને દસ ને ત્રીજો આવીશ તોય - પાંચ. પાંચેય ક્યાં છે ગાંડા !'

ત્રીજાએ લાગ સાધ્યો : 'ને આપણને ઉજાણી મળશે.' ચોથાએ પાકું કર્યું : 'હેં ને મહાદેવ ?'

'નક્કી જાઓ.' મહાદેવ મંજૂર થયો...

આ રીતે આ ચારેય છોકરા જીભના ઝપાટા મારે છે ને ચાલી રહ્યા છે. અડખે-પડખે લળી રહેલી ઉંબીઓને પસવારતા જાય છે. મોલ ઉપર બેસવા જતાં પક્ષીઓ ઉડાડતા જાય છે. દૂર દેખાતાં ઝાડનાં ઝુંડમાં નિશાળ સામે લાંબી નજર નાખી લે છે. ચારે દિશે પથરાઈ રહેલા મોલની ઉપર નજર એમની ફરતી રહે છે...

એકાએક મહાદેવની નજર થંભી જાય છે. અટકીને ઊભો રહે છે. બોલી પડે છે : 'ખાઈ જવાની !'

પેલા ત્રણેય અટકે છે. મહાદેવની નજર ભેગી નજરને ગૂંથે છે. પેલી બાજુના ખેતર તરફ જુએ છે. પાણી સરખો કૂંળો કૂંળો ઘઉંનો મોલ છે. સારસ પક્ષી તરતું હોય એવી એક ગાય છે. ધીમે ધીમે ચાલે છે ને ખાતી જાય છે.

'કાપલો કાઢી નાખવાની !' મહાદેવના પગ જમીન સાથે જડાઈ ગયેલા લાગતા હતા.

'તારી માસીના ખેતરમાં લાગે છે.' શંકાએ અટકળ કરી.

ત્રીજાએ કહ્યું : 'શેઢા પર છે.'

મહાદેવ વિચારમાં હતો. બોલ્યો તે પણ વિચારતો હોય એવી રીતે : 'આ પા કે પેલી પા. પણ ખાવાની તો ઘઉં જ ને !'

ગામ તરફ એણે નજર દોડાવી. દૂર કોઈ માણસને જોયું. બૂમ પાડીને કહેવા લાગ્યો : 'એ મારી માસીને ત્યાં કહેજો કે ગાય –' વળી થયું : 'ક્યારે આવશે ને ક્યારે હાંકશે ? એટલામાં તો કાપલો કાઢી નાખશે !'

મહાદેવે શંકા સામે દફતર ધર્યું, 'લે ને શંકા. ગાયને હું હાંકતો આવું.'

શંકાએ દફતર લીધું. યાદ આપ્યું : 'તારે લ્યા પરીક્ષા છે ને -'

'આવ્યો આમ. મહાદેવે પાટી લગાવી. મોલ ઉપર ઊડતી ઊડતી સમડી જતી હોય એવું એનું માથું દેખાતું હતું. કહેતો હતો : 'તમ તમારે હેંડતા થાઓ. આવ્યો હું તો આમ !'

હરાયું ચરેલી ગાય ! મસ્તાન હોય એમાં નવાઈ શી ?

મહાદેવ મન કરીને ઢેફાં મારે પણ ચરબીભરી ગાયને તો લાડનાં લડકાં હતાં. એટએટલામાં સોટું પણ ન હતું. શેઢા ઉપરથી આકડાનો એક ડોરો ભાંગ્યો. પણ ગાયને તો ચમરી જાણે શરીર પરથી માખો જ ઉડાડતી હતી.

માંડ માંડ માસીનું ખેતર વટાવ્યું. તો બીજું પાછું કાકાનું આવ્યું. કાકા ખારીલા હતા. 'પણ એટલે કાંઈ ગાયને ઘઉં ખાવા દેવાય ?'

તો ત્રીજું ખેતર ગામના એક ગરીબનું હતું. મહાદેવને થયું : 'ના, ના, નારજીકાકાને આ આટલું એક ખેતર છે ને - કાપલો કાઢી નાખશે !

ને વળી ગાયને આગળ હાંકી...મહાદેવમાં અધીરાઈ ને અકળામણ વધવા લાગી...

એક લાકડું હાથમાં આવતાં ગાયને ઝૂડવા માંડી. ગાયે મારવાનો ઈરાદો હોય એ રીતે મહાદેવ સામે જોયું, પણ છોકરો એને મારવા સરખો ન લાગ્યો. એટલે પછી આડાઅવળે દોડવા માંડ્યું.

નારજીકાકાનું ખેતર પૂરું થયું. મહાદેવને થયું : 'જાઉં.' પણ શંકાનું જ એ ખેતર હતું : 'એને થશે મારા જ ખેતરમાં મૂકી આવ્યો ?'

મહાદેવની અકળામણનો પાર ન હતો. શાળા તરફ જઈ રહેલાં છોકરાનાં હવે માથાં પણ નહોતાં દેખાતાં. મહાદેવે ઢીલા પડતા મનને મજબૂત કર્યું : 'આટલું ખેતર કાઢીને મેલીશ ને પાટી કે -'

ત્યાં તો પોતાના જ ખેતરમાં ગાય પેઠી. મહાદેવની મૂંઝવણે હવે માઝા મૂકી. એની ગતિ ગામ તરફ પાછી હતી ને સૂરજની ગતિ શાળા તરફ વધતી જતી હતી.

અકળામણમાં રડવા સરખો થઈ ગયો. ગાયને ભંડતો ગયો, મારતો ગયો ને વળી વળીને પાછું જોતો ગયો.

પણ પોતાનો શેઢો વટાવ્યો ત્યાં જ એનો ગભરુ જીવ રડી ઊઠ્યો : 'આ તો પેલાં ખુશાલમાનું ખેતર આવ્યું ! એમને કોઈ હળ હાંકનાર તો છે નહીં ને ગામમાંથી લોકોનાં હળ માગીને આટલું ખેતર વવરાવ્યું છે. એટલેથી હાંકી લાવી મેલીને ખુશાલમાના ખેતરમાં મેલવી ?!'... ને ભલો મહાદેવ રડતો ગયો, માથા ઉપર આવવા કરતાં સૂરજ સામે જોતો ગયો ને અલમસ્ત ગાયને ઝૂડતો ગયો.

એમાં વળી વાડ નડી. કાઢવી ક્યાં થઈને ?

ને મૂંઝાયેલો મહાદેવ, વાડમાં છીંડું પાડતો ગયો, નાક ને સીકતો ગયો, પસીનો લૂછતો ગયો ને રડતો રડતો પાછી વળેલી ગાયને ભાંડતો ગયો : 'એ પાછી ક્યાં જાય છે ?... અહીં છીંડામાં મરને...'

દોડીને મહામહેનતે ગાય વાળી. છીંડા વાટે બહાર કાઢી. ને અજબગજબની મુક્તિ અનુભવતા મહાદેવે જમના હાથમાંથી છૂટ્યો હોય એ રીતે શાળા તરફ એવી તે મૂઠીઓ વાળી ! મોલની સપાટીએ 'સનનનન' કરતો છૂટેલો તોપનો કોઈ ગોળો જોઈ લ્યો !

પણ પહોંચ્યો ત્યારે શિષ્યવૃત્તિની પરીક્ષા શરૂ થઈ ચૂકી હતી !

દસમા વિદ્યાર્થી તરીકે શિક્ષકે એને ઈન્સ્પેક્ટર આગળ ઊભો કર્યો.

ઈન્સ્પેક્ટરે મહાદેવ સામે જોયું. એનો આખો ચહેરો આંસુથી ખરડાયેલો હતો. અંગે પણ પસીનામાં રેબઝેબ હતો. સવાલ કર્યો : 'કેમ ભાઈ, મોડો પડ્યો ?'

મહાદેવ રડતો ગયો ને પોતાની કથની કહેતો ગયો : 'ઘઉંના મોલમાંથી ગાય હાંકવા ગયો હતો સાહેબ...જતાં તો જઈ લાગ્યો પણ મારે આ ગાયને કોના ખેતરમાં છોડવી સાહેબ ? એટલે પછી ખેતરોની બહાર ગાયને કાઢવા રહ્યો એમાં મને –'

ઈન્સ્પેક્ટરે જોયું તો મહાદેવની આંખોમાં આંસુ ન હતાં, પણ માનવતાની સરવાણી હતી. પોતાનેય પૂછતી હતી : 'કોના મોલમાં મારે એ હરાઈ ગાયને મૂકવી સાહેબ - આપ જ કહો ?!'

ને જાણે ઈન્સ્પેક્ટર પોતાના મનની વાત બબડી પડ્યા : 'પાસ છે, જા.' ખ્યાલ આવતાં શિક્ષકે હુકમ કર્યો : 'આપો એને પેપર.'

મહાદેવનાં આંસુ આનંદમાં ફેરવાઈ ગયાં. અંગ ઉપરના પસીનામાં પ્રકાશે - શક્તિએ પ્રવેશ કર્યો. પેપર લઈને મંડી પડ્યો...

શબ્દ-સમજૂતી

મોલ પાક **વાયરો** પવન **સાંભરવા માંડ્યો** એકઠું કરવા લાગ્યો **વીંજણો** પંખો **ધણ** ગાયોનું ટોળું **શિષ્યવૃત્તિ** તેજસ્વી વિદ્યાર્થીને અભ્યાસ માટે મળતી આર્થિક રકમ **વિદ્યાધિકારી** કેળવણી અધિકારી **હેડક્લાર્ક** મુખ્ય કારકુન **ઉંબીઓ** ઘઉં, જવ ઇત્યાદિ ધાન્યનાં ડૂંડા **પસવારતાં** પંપાળતાં **હરાયું** રખડતું, છૂટું ફરતું, અંકુશ વગરનું **મસ્તાન** મદભર્યું **ઢેફાં** સૂકી માટીના મોટા ગાંગડા **લાડનાં લટકાં** ગમતી

બાબત **સોટું** સોટી, લાકડી **ખારીલા** ઈર્ષ્યાળુ **ગભરુ જીવ** નિર્દોષ, ભોળો જીવ **જમ** યમ (અહીં) મૃત્યુ **સરવાણી** નાનું ઝરણું

રૂઢિપ્રયોગો

ટાપસી પૂરવી – ચાલતી વાતને ટેકો આપવો **પાટી મેલાવવી** – દોડાવવું **પસીનામાં રેબઝેબ થઈ જવું** – પરસેવે લથબથ થઈ જવું **માઝા મૂકવી** – મર્યાદા ત્યજી દેવી **ખાલી ઘોડાં દોડાવવાં** – નકામા વિચારો કરવા **ગામનું નાક રહેવું** – ગામની પ્રતિષ્ઠા સચવાવી **જીભના ઝપાટા મારવા** – ગપ્પાં મારવાં **કાપલો કાઢી નાખવો** – બધું ખાઈ જવું **આ પા કે પેલી પા** – કોઈ પણ પ્રકારની પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા તૈયાર રહેવું.

કહેવતો

મામાનું ઘર કેટલે તો દીવો બળે એટલે – વખત આવ્યો ખરેખર શું છે તેની ખબર પડી જવી.

દશેરાએ ઘોડું ન દોડવું – ખરે સમયે ઉપયોગમાં ન લાગવું.

ભાષા-સજ્જતા

❁ ઉચ્ચારણ

સ-શ

નીચેના શબ્દો ધીમેથી બોલો.

સાડી, સાત, સીતા, સૂપડી, સોમવાર

આપણે આ શબ્દો બોલતાં હોઈએ ત્યારે 'સ' બોલતી વખતે જીભનું ટેરવું, દાંત અને પેઢાં જોડાય ત્યાં અડાડીને બોલાય છે. આવા બીજા શબ્દો શોધીને બોલો.

ધીમેથી બોલો.

શરત, શાળા, શાંત, શીતળા, શૂર, શેઠ

આપણે આ શબ્દો બોલતાં હોઈએ ત્યારે 'શ' બોલતી વખતે જીભનો વચ્ચેનો ભાગ ઉપર તાળવાને અડાડીને બોલાય છે. આવા બીજા શબ્દો શોધીને બોલો.

નીચેના શબ્દો લખો અને મોટેથી બોલો.

શ્રીકૃષ્ણ - શ્‌રીકૃષ્ણ

શ્રમ - શ્‌રમ

શ્વાસ - શ્‌વાસ

પ્રશ્ન - પ્રશ્‌ન

લખવાની રીતે અને બોલવાની રીતમાં ફેર હોય છે. કેટલાક લોકો જેવું બોલે એવું લખે ત્યારે સારું ન લાગે. આપણે જેમ બોલવામાં કાળજી રાખીએ છીએ તેમ લખવામાં પણ કાળજી રાખવી જોઈએ.

અભ્યાસ

1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો ઉત્તર શોધીને તેનો ક્રમ અક્ષર પ્રશ્ન સામેના ☐ માં લખો :

(1) અહીં પાઠમાં વિદ્યાધિકારી એટલે... ☐

(ક) શિક્ષણના અધિકારી (ખ) વિદ્યાના અધિકારી

(ગ) પંડિત (ઘ) સરકારી અધિકારી

(2) અહીં પાઠમાં 'તે સૂરજની ગતિ શાળા તરફ વધતી જતી હતી' એટલે... ☐

(ક) સૂરજ શાળા તરફ જતો હતો. (ખ) શાળાનો સમય થતો જતો હતો.

(ગ) સૂરજ શાળાએ જવા દોડતો હતો.

(ઘ) સૂરજ ભણવામાં હોશિયાર થતો જતો હતો.

(3) ''પેપર લઈને મંડી પડ્યો'' મહાદેવ વિશે તમે શું વિચારો છો ? ☐

(ક) ગપ્પા મારવા લાગ્યો. (ખ) કોઈકનામાંથી જોઈને લખવા જ લાગ્યો.

(ગ) તેને ઘણું આવડતું હશે. (ઘ) ચોપડીમાંથી જોઈને લખવા લાગ્યો.

(4) 'પરીક્ષા' વાર્તાના લેખકનું નામ જણાવો. ☐

(ક) પ્રવીણ દરજી (ખ) પન્નાલાલ પટેલ

(ગ) ધૂમકેતુ (ઘ) કાકા કાલેલકર

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર આપો.

(1) શાળાએ જતા છોકરાઓ શાના વિશે વાત કરતા જતા હતા ?

(2) પરીક્ષામાં પાસ થવા વિશે મહાદેવને શો વિશ્વાસ હતો ?

(3) મહાદેવ અને તેના મિત્રો શું જોઈ અટકી ગયા ?

(4) ઈન્સ્પેક્ટરને મહાદેવની આંખમાં શું દેખાયું ?

3. નીચેના પ્રશ્નોનાં ત્રણ-ચાર વાક્યોમાં ઉત્તર આપો.

(1) મહાદેવે નારજીકાકા તથા ખુશાલમાના ખેતરમાંથી શું વિચારીને ગાયને હાંકી કાઢી ?

(2) ''ઘઉં-ચણાના મોલ ઉપર સૂર્ય સોનું છાંટવા લાગ્યો.'' એટલે શું ?

(3) ગાય કોના-કોના ખેતરમાંથી પસાર થઈ ?

(4) ઈન્સ્પેક્ટરે મોડા પડેલા મહાદેવને શા માટે પરીક્ષામાં બેસવા દીધો ?

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો.

(1) તમે પરીક્ષા આપવા જઈ રહ્યા છો અને રસ્તા ઉપર અકસ્માતથી ઘાયલ થયેલ કોઈ વ્યક્તિને જુઓ તો તમે શું કરશો ?

(2) ઈન્સ્પેક્ટરે મહાદેવની માનવતા સમજી મોડો હોવા છતાં એને પરીક્ષામાં બેસવા દીધો પરંતુ ઈન્સ્પેક્ટરે આ બાબત ન સમજીને પરીક્ષામાં બેસવા ન દીધો હોત તો શું થાત ? તમને મહાદેવનો નિર્ણય પણ સાચો લાગે છે ? શા માટે ?

(3) પાઠમાં ઉત્તર ગુજરાતની બોલીના કેટલાક શબ્દો છે. જે-તે વિસ્તારની બોલીમાં આવા શબ્દ પ્રયોગો હોય છે. તમારા વિસ્તારની બોલીના આવા શબ્દો શોધી કાઢો અને લખો.

(4) નીચેના ફકરામાં વાક્ય બંધબેસતું થાય તેવા પાઠમાં વપરાયેલા શબ્દો સિવાયના સમાનાર્થી શબ્દોનો ઉપયોગ કરી ફકરો ફરી લખો.

પણ પોતાનો શેઢો ... ત્યાં જ એનો ... જીવ રડી ઊઠ્યો : 'આ તો પેલા ખુશાલમાનું ખેતર આવ્યું ! એમને કોઈ હળ હાંકનાર તો છે નહિ ને ગામમાંથી લોકોનાં હળ માંગીને આટલું ખેતર વવરાવ્યું છે. એટલેથી... લાવી... ખુશાલમાના ખેતરમાં જ...? ને... મહાદેવ રડતો ગયો. માથા ઉપર આવવા કરતા... સામે જોતો ગયો ને... ગાયને... ગયો.

❀ આમ કરવાથી શો ફેર પડે છે ? તમને આ ફકરો ગમે છે ? કે પાઠમાં વપરાયેલા શબ્દોવાળો... ? શા માટે ? સરખામણી કરો.

(5) નીચેનો ફકરો વાંચો. વિરામચિહ્નો વિના તમને તે અધૂરો લાગે છે ? ઉચિત જગ્યાએ યોગ્ય વિરામચિહ્નો મૂકો અને ફરી વાંચો.

ગામ તરફ એણે નજર દોડાવી દૂર કોઈ માણસને જોયું બૂમ પાડી કહેવા ગયો એ મારી માસીને ત્યાં કહેજો કે ગાય વળી થયું ક્યારે ને ક્યારે હાંકશે એટલામાં તો કાપલો કાઢી નાખશે ને

મહાદેવે શંકા સામે દફતર ધર્યું લે ને શંકા ગાયને હું હાંકડો આવું શંકાએ દફતર લીધું યાદ આવ્યું તારે લ્યા પરીક્ષા છે ને

(6) આ પાઠમાં મહાદેવે ગાયને બીજા કોઈના ખેતરમાં ન મૂકી અને છેક ગામ સુધી મૂકી આવ્યો એ તમને ગમ્યું ? શા માટે ?

(7) ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબનો કયો ગુણ તમને ગમ્યો ? શા માટે ?

(8) નીચેના વાક્યોને બદલે પાઠમાં વપરાયેલાં વાક્યો લખો.

1. દરરોજ સરળતાથી થતું કામ પ્રસંગ આવે ન થાય.
2. જોઈએ છીએ, પરિણામ બહુ દૂર નથી.
3. ગાય ખેતરમાં પાકને ઘણું નુકસાન કરશે.
4. ગામની આબરૂ સચવાશે.

2. નીચેના શબ્દો મોટેથી વાંચો.

છઠ્ઠું, ઘોડું, ઈન્સ્પેક્ટર, ઉંબી, શિષ્યવૃત્તિ, ઘઉં

પ્રવૃત્તિઓ

- તમારી શાળાના પુસ્તકાલયમાંથી પન્નાલાલ પટેલનાં તથા અન્ય વાર્તાનાં પુસ્તકો મેળવીને વાંચો અને તમે વાંચેલી વાર્તા પ્રાર્થનાસભામાં રજૂ કરો.
- મહાદેવે કર્યું એવું સેવાર્થે તમે કરેલું કાર્ય વર્ગ સમક્ષ કહો.